

Методика навчання етнокультурній історії України у 7-8 класах

Стаття присвячена проблемі реалізації етнокультурного змісту та методичного забезпечення вивчення тем етнокультури на уроках історії України у 7-8кл.; визначено теоретико- методичні засади реалізації етнокультурологічної складової у процесі навчання історії у контексті особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів до навчання; розкрито освітній потенціал етнокультурологічного змісту шкільного курсу історії України у 7-8 класах.

Ключові слова: історія України, етнокультурологічний зміст, етнокультурна компетентність

У межах діяльнісної парадигми освіти очікуваний інтегрований результат навчання історії –соціально і культурно компетентний громадянин України, здатний успішно реалізовувати власну програму життєдіяльності, бути відповідальним за долю своєї Батьківщини, її місце у світовому співтоваристві.

Вивчення курсу вітчизняної історії передбачає оволодіння учнями ситемою історичних знань про становлення України як держави, її цивілізаційні досягнення. Наголошується на взаємозумовленості соціальних й етнічних процесів як важливих чинників розвитку складних систем, якими є цивілізації, а також тісному взаємозв'язку етнічної і соціальної історії. Аналізуються етапи становлення і розвитку українського народу, його культурні здобутки в контексті загального розвитку людства. Вироблення у такий спосіб емоційно-ціннісного досвіду учнів основної школи у ставленні до минулого, усвідомлення на основі здобутих знань з історії свого роду, краю, Батьківщини зв'язків між поколіннями українців і власної єдності з ними сприяє їхній адаптації та самореалізації, етнокультурній компетентності та ідентифікації, розвитку громадянськості.

Проблема формування етнокультурної компетентності у процесі навчання історії не є новою. В історії філософської, психолого- педагогічної

наукової думки розглядалися різні аспекти цього питання: співвідношень людини і культури (Й.Гердер, Ф.Шеллінг, Е.Фром, Л.Гумільов, С.Гассен, М.Бахтін, М.Шелер, Е.Сміт та ін). діалогу культур (М.Бахтін, В.Біблер), національного образу світу (Г.Гачев); принципи природо-, культуровідповідності освіти (А.Дістервег, К.Ушинський), етнонаціональне виховання (С.Русова, М.Стельмахович, Є.Сявакко та ін.).

Останніми роками зростає інтерес українських вчених-педагогів (Ж.Гаврилюк, Н.Лисенко, Л.Перетяги та ін.) і російських (О.Бабунової, С.Галоян, Л.Коновалової, О.Нестеренко, Т.Поштарьової та ін.) до проблеми формування етнокультурної компетентності учнів. У їх працях розглянуті питання формування полікультурної та етнокультурної компетентності особистості(О.Гуренко,Л.Коновалова, Т.Ладиченко Н.ЛисенкоТ.Поштарьова), етнокультурної освіти (А.Альфьорова, С.Галоян, О.Нестеренко), виховання в етнокультурному середовищі (О.Алексеева,Л.Маєвська). Ці наукові розвідки дають можливість підійти до проблеми формування етнокультурної компетентності в методиці викладання шкільного курсу історії України.

Мета даної статті – розкрити методику реалізації етнокультурної складової змісту історичної освіти в процесі навчання історії України в 7-8 класах.

Теоретичний аналіз свідчить, що структурно етнокультурна складова змісту історичної освіти, якщо розглядати її з позиції компетентнісного й діяльнісного підходів до навчання, складається з визначених знань, умінь, навичок, оцінних суджень та емоційних ставлень, що формуються у процесі навчання. Оволодіння ними має забезпечити розвиток національної свідомості школярів, становлення відповідних громадянських якостей особистості.

Методичні засади реалізації змісту історії України в 7-8 класах нами визначено як сукупність умов, мети, змісту, форм, методів, технологій і засобів, що забезпечують компетентнісно орієнтовану навчально-методичну

діяльність учителя у процесі навчання учнів етнокультурної складової історії України.

У сучасних методичних дослідженнях особливим завданням етнокультурного матеріалу не приділяється окремої уваги. Проте етнокультурна складова шкільних курсів історії має значний потенціал для збагачення предметної історичної компетентності учня, його загальнокультурної і соціальної компетентності.

Проведений аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що реалізація етнокультурної складової змісту Історії України у 7-8 класах передбачає:

- послідовний і внутрішньо узгоджений розподіл навчального етнокультурного матеріалу за семестрами і роками навчання, з урахуванням усіх знань, умінь і навичок, змістового компонента, кінцевого результату та особливостей попередньої підготовки учнів;

- цілеспрямоване планування навчального процесу з урахуванням оптимальної послідовності у розташуванні навчального етнокультурного матеріалу за темами;

- перехід від простих систем і структур до складних, від конкретних до загальних, і навпаки;

- вивчення наступного навчального матеріалу тільки після міцного засвоєння попереднього;

- чітке виокремлення головного, суттєвого в матеріалі, що вивчається, намагання його систематизувати, узагальнити і класифікувати учнями;

- передування теоретичних занять практичним, методично обґрунтоване чергування теоретичних і практичних занять;

- пошук можливостей комплексного використання знань, умінь і навичок під час проведення різноманітних занять.

На основі здійсненого аналізу реалізації етнокультурної складової змісту історії України в 7-8 класах у контексті положень законодавства про освіту, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та

чинних навчальних програм нам визначено низку вимог до цього напрямку освіти, серед них: науковість навчального змісту; побудова навчального процесу в контексті особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів на основі принципів гуманізму й демократизму, використання активних форм і методів навчальної діяльності, забезпечення рівня навчальних досягнень учнів відповідно до чинного стандарту освіти і навчальних програм; урахування психологічних і фізіологічних особливостей дітей відповідного віку у процесі навчання тощо. Проте ці дидактичні вимоги можуть бути реалізовані через певний навчальний історичний зміст і потребують урахування історико методичних умов, адекватних особливостям предмета, що визначають методичні засади зазначеної проблеми.

Теоретичні розвідки дозволили обґрунтувати такі методичні умови реалізації етнокультурної складової змісту історії України в 7-8 класах: системність і наступність у реалізації етнокультурної складової історії України; акцентування етнокультурного компонента у формуванні предметних компетенцій учнів; подання етнокультурного змісту з позицій полікультурності, толерантності, відповідності культурно-історичному контексту; систематичне застосування інтерактивних методів навчання; обов'язкове проведення з учнями практичних занять.

Констатувальні дослідження масової практики навчання історії України засвідчили, що в загальноосвітньому навчальному закладі недостатньо реалізується потенціал етнокультурної складової змісту. Встановлено, що за умов використання вчителями традиційної методики навчання історії найбільша кількість учнів знаходиться на початковому (0,31) і середньому (0,38) рівнях сформованості компонентів предметної історичної компетентності. У процесі теоретичного дослідження проблеми та за результатами констатувального етапу експерименту з'ясовано, що ефективність методичних засад реалізації етнокультурної складової змісту історії України виявляється у сформованих елементах історичних

компетенцій учнів (хронологічної, логічної, інформаційної, мовленнєвої, аксіологічної) як результат навчальної діяльності.

Проаналізувавши рівні сформованості цих компонентів на предмет виявлення в них етнокультурних знань, умінь, навичок і ставлень, можемо зробити висновок про ефективність чи неефективність методики (методичних засад) навчання, у ході якого реалізується етнокультурний зміст.

Таким чином пропонована методика реалізації етнокультурної складової змісту історії України в 7-8 класах характеризується єдністю умов, мети, змісту, форм, методів, прийомів, технологій і засобів, орієнтованих на залучення учнів під час вивчення історії України до цілеспрямованого опрацювання етнокультурного матеріалу, на розвиток здатності учня розуміти його зміст, визначати особистісний смисл, вироблення світоглядного плюралізму й толерантності. Результати формувального етапу експерименту виявили значні зрушення у формуванні компонентів предметної історичної компетентності учнів як результату навчальної діяльності. Аналіз рівнів сформованості історичних компетенцій на предмет виявлення в них етнокультурних знань, умінь, навичок і ставлень підтвердив ефективність обраних методичних засад навчання, у ході якого реалізовувався етнокультурний зміст. Статистична перевірка результатів експериментального навчання підтвердила коректність припущення та ефективність методичних засад реалізації етнокультурної складової змісту історії України в 7-8 класах загальноосвітнього навчального закладу, що свідчить про досягнення мети і завдань дослідження.

В результаті проведеного нами дослідження доведено, що проблема формування компетентності учнів в етнічній сфері є однією з актуальних у педагогічній теорії та практиці. Об'єктивна важливість досліджуваної проблеми зумовлена реальністю сучасного українського соціуму. Як важливий фактор навчальної діяльності учнів етнокультурна історія України

характеризується динамічним взаємозв'язком методологічного, мотиваційного та науково-методичного аспектів.

Теоретичне й практичне розв'язання поставленої наукової проблеми, яке пов'язане з реалізацією основних концептуальних положень дослідження, сприяло розкриттю напрямків поліетнізації навчально-виховного процесу з історії. Визначені параметри вивчення етнокультурної історії України у шкільному курсі історії забезпечують їх науковість, повноту, доступність, варіативність, широту, природність і цілісний підхід до розв'язання досліджуваної проблеми.

За концептуальними положеннями нашого дослідження етнокультурна складова змісту історії України (7-8клас) розглядається на трьох наукових рівнях: глобальному, регіональному та локальному. Це дає можливість формувати особистість школяра, його компетентність в етнічній сфері шляхом пізнання дійсності від рідного до чужого, від близького до далекого, від національного до планетарного, світового. Такий підхід забезпечує засвоєння учнем соціально-історичного досвіду у вигляді знань, узагальнених способів дій, без чого неможливе ні відтворення, ні примноження загальнолюдських цінностей.

На нашу думку методика реалізації етнокультурної складової історії України як засобу формування компетенцій учнів в етнічній сфері має ряд етапів:

- а) підготовка учнів, яка забезпечує певний запас знань та умінь, мовних пізнавальних засобів, необхідних для вивчення етнокультурної історії України;
- б) створення позитивного ставлення до навчальної діяльності у зазначеному напрямі;
- в) організація творчої навчальної діяльності учнів у процесі набуття етнокультурних знань.

Визначені нами критерії сформованості етнокультурних знань учнів 7-8 класів загальноосвітніх навчальних закладів та їх показники розкривають комплексні досягнення в навчанні історії: позитивний розвиток потреб і

мотивів у діяльності учня; розвиток інтелекту; цілісне і світоглядне сприйняття навколишнього етнокультурного середовища.

В результаті нашого дослідження ми дійшли висновку про необхідність і можливість удосконалення методів, форм та засобів вивчення етнокультурної складової змісту історії України. Показано, що в становленні цієї проблеми важливе значення має ознайомлення учнів з методологією історичної науки, формування правильних підходів до класифікації суспільних стосунків, що є основою вивчення історії населення, його діяльності, культури, побуту тощо.

З'ясовано, що формування етнокультурних знань учнів поліпшується, якщо:

а) вони виробляються на індуктивно-практичній основі з поступовим залученням елементів дедуктивних міркувань;

б)максимально використовується принцип наочності;

в) організовується різноманітна діяльність учнів, види якої систематично чергуються.

Отже, методика вивчення етнокультурної історії України як засобу формування компетенції учнів в національній сфері носить універсальний характер, володіє значним поліваріантним потенціалом. З практичного погляду реалізація її основних методичних ідей, принципів побудови і розв'язання поставлених завдань доступна як початкуючому вчителю історії, так і вчителю – фахівцю. Ця система може з успіхом застосовуватися як в профільних класах так і в звичайних класах загальноосвітніх шкіл. Досвід використання даної методики вивчення етнокультурної історії України свідчить про те, що за основними методико-педагогічними критеріями її ефективність, порівняно з класичними формами вивчення у школі історії значно вища традиційної.

Література

1. Библер В.С. Школа диалога культур: идеи, опыт, проблемы [Текст] / В. С. Библер. - Кемерово: АЛЕФ, 1993. - 416.
2. Каган М.С. Философская теория ценности [Текст] / М.С. Каган. - СПб., 1997. - 205.
3. Маркарян Э.С. Теория культуры и современная наука: логико-методологический анализ [Текст.] / Э.С. Маркарян. - М.: Мысль, 1983. - 196 с.
4. Савченко О.Я. Зміст шкільної освіти на рубежі століть [Текст] / О.Я. Савченко // Шлях освіти. - 2000. - №3. - с. 2-6 /
5. Пометун О.І. Методика навчання історії в школі [Текст] / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. - К.: Генеза, 2005. - 328.

Мацейкив Т.И. Методика обучения этнокультурной истории Украины (7-8 кл.)

Статья посвящена проблеме реализации этнокультурологического содержания и методического обеспечения изучения тем этнокультуры на уроках истории Украины; раскрываются теоретико-методические основы реализации этнокультурологической составляющей в процессе обучения истории в контексте личностно ориентированого и компетентностного подходов к обучению. раскрыто образовательный потенциал этнокультурологического содержания школьного курса истории Украины в 7-8 классах.

Ключевые слова: этнокультурная компетентность, история Украины, этнокультурологическое содержание

Matseykiv Tatyana. Methods of teaching of the etno-cultural History of Ukraine (7-8 grades).

The article deals with the problem of cultural content and methods of etno-cultural topics at History of Ukraine lessons. The study identified the theoretical and methodological foundations of etno-cultural component in process of teaching practice in the context of individual-oriented and competent approach to leaning; Disclosed educational potential of cultural content of school year history of Ukraine in 7-8 grades.

Key words: etno-cultural competence, etno-tolerance, History of Ukraine, methodological conditions